

ERMENİSTAN'IN SEÇİMİ: DOĞU YA DA BATI

Hande Apakan

Analiz No : 2015 / 6

22.02.2015

Hande Apakan

Uzman, AVİM

23.02.2015

Ermenistan, Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) Ortaklık Anlaşmasını 10 Ekim 2014 tarihinde imzaladı. [i] Bu gelişme, Ermenistan Avrupa Birliği ile ilişkilerini derinleştirme yolunda olduğu için, uluslararası alanda bir sürpriz olarak görülmüştür. Esasen, Ermenistanın AEBye katılma kararı bir U dönüşü olarak nitelendirilmiştir; çünkü ABnin Batı Ortaklığı Programında yer alan diğer ülkeler gibi, Ermenistan da AB ile, bir serbest ticaret anlaşması da dahil olmak üzere, daha yakın siyasi ve ekonomik ilişkiler peşindeydi.[ii]

Tüm bunlar, Rusyanın daha büyük bir oyun peşinde olduğuna işaret eden, uluslararası ilişkilerde güncel gelişmeler ışında ele alınmalıdır. Soğuk Savaş dönemini anımsatan Ukrayna krizinde de görüldüğü üzere, Rusya Batının bölgedeki etkisini dengelemeye çalışmakta ve bu bağlamda değerlerini sarsmayı amaçlamaktadır. Bu politika, bir yandan bölgede ve dünya genelinde rahatsızlıklar ve güvensizlikler yaratırken, Rusyanın, Avrupanın bölgedeki politikalarına karşı saldırgan ve bölgedeki çözüm yollarını tıkayan yaklaşımına işaret etmiştir.

Avrasya Ekonomik Birliği, Rusyanın eski Sovyet coğrafyasındaki ekonomik ve siyasi üstünlüğünü canlandırma emelleriyle paralel olarak ortaya çıkmıştır. Bu politikanın bir parçası olarak, Rusya, ABnin doğu genişlemesini geri püskürtmek için Doğu Ortaklığı

Programındaki ülkelere baskı yapmaktadır. Görülen odur ki, bu yeni yaklaşım, Rusyanın, dışarıda yaşayan Rus azınlıkları korumayı amaçlayan yakın çevre politikası ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu yeni anlayışla Rusya, bir anlamda bölgedeki ülkelere müdahale zeminini hazırlamıştır.

Kuşkusuz, Batının 2008de Rusyanın Gürcistana müdahalesine karşılık somut bir tepki vermemesi ve bugün Ukraynadaki çözümsüzlük, Putinin bölgede sert oynama isteğine katkıda bulunmuştur. Bunun Ermenistan-Rus ilişkilerine de yansımaları mevcuttur. Ukraynadaki durum ve Rusyanın buradaki yaklaşımı, Rusyanın, Doğu ve Batı arasında kalmış olan Ermenistana daha çok baskı uygulayabileceği izlenimini yaratmaktadır.

Ermenistanın, bir taraftan ekonomik nedenlerle AB ile ilişkilerini derinleştirirken, diğer taraftan ekonomik birlik adı altında Rusyayı tercih eden bir tamamlayıcılık politikası izleyebilmesi muhtemel gözükmemektedir. Kaldı ki, Rusyanın Ermenistan üstündeki etkisi göz önüne alındığında, Ermenistanın bir tercih hakkı olmadığı düşünülmektedir.

Bir taraftan, Ermenistan, ekonomik olarak, en büyük ticari ortağı olan Rusyaya büyük ölçüde bağımlı durumdadır. Ülkenin doğalgaz ve elektrik dahil önemli sektörlerini elinde bulunduran Rusya, ülkedeki en büyük yatırımcısı konumundadır. Aynı şekilde, Rusyada yaşayan Ermeniler tarafından gönderilen paralar da Ermeni ekonomisi için önem taşımaktadır. Bunların yanı sıra, Rusyanın Ermenistan üzerindeki en önemli avantajı doğalgaz kartıdır. Gazproma bağımlı bir Ermenistanın Rusyaya karşı bir diplomatik nüfuzu yoktur. Esasen, Rusya doğalgaz fiyatlarını zaman zaman artırmaktadır; bu da Ermenistanda Rusyaya karşı bir müzakere gücü bırakmamaktadır. Diğer yandan, bazı uzmanlara göre, Rusyanın yakın zamanda Ermenistana teklif ettiği fiyat indirimi, Ermenistanın AByi Avrasya Ekonomik Birliği için feda etmesi yolunda cesaretlendirici olmuştur. [iii]

Diğer taraftan, Ermenistanın Rusya ile olan güvenliğe dayalı ilişkisini riske atmak istemeyeceği, AEByi tercih etmesinin gerekçelerinden biri olabilir. Ermenistanın Rusyaya askeri sebeplerden dolayı da bağımlı olduğu düşünülmektedir. Ermenistan, sınırlarının korunması konusunda Ermenistanda bulunan ve Gümrüdeki üs tarafından desteklenen bir Rus askeri birliğinden destek almaktadır. Aynı şekilde, Rusya, Ermenistanın Azerbaycanla yaşadığı donmuş çatışmada ana güvenlik garantörü durumundadır. Ancak, son yıllarda Rusyanın Azerbaycan ile yaptığı silah satışları[iv] Ermenistan üzerinde tedirginliğe ve Rusyanın Ermenistan üzerinde kullandığı bir tür sopa olarak adlandırılabilecek baskıya sebep olmuştur.

Bu gelişmelere yönelik tepkiler, Ermenistan gibi küçük bir ülkenin Rusya tarafından tehdit

edildiği düşüncesine işaret etmektedir. [v] Ermenistandaki bazı uzmanlar, Sarkisyanın Eylül 2013de, Gümrük Birliğine katılma yönündeki şaşırtıcı nitelikte kararı öncesinde Ermenistanda kamuoyu düzeyinde hiçbir tartışma yapılmadığını, karar alma sürecinin tartışmalı olduğunu ve tüm bunların Ermenistandaki liderliğin güçsüzlüğünü yansıttığını ileri sürmüştür. [vi] Esasen, bazıları tüm bu süreci bir tür siyasi bağımsızlığın kaybı olarak görmüştür. Nitekim, Ermenistanda Association of Informed Citizens gibi bazı gruplar Avrasya Ekonomik Birliğine üyeliğin ülkenin bağımsız dış politikasını sona erdireceğini öne sürerek üyelik öncesi bir referandum düzenlenmesi çağırısında bulunmuşlardır. [vii]

Tüm bunlara ek olarak, Ermenistanın kararının ülkenin iç dinamikleri üzerine negatif etkileri olacağı görüşü de bazı çevrelerce benimsenmiştir. Avrupa Halk Partisi'nden (EPP-European Peoples Party) bir yetkili Ermenistanın Gümrük Birliğine katılma kararının ülkedeki demokrasi beklentilerini güçsüzleştirdiğini ve Rusyanın bölgede nüfuz sağlama riskini artırdığını belirtmiştir. [viii] Bu görüş, Ermeni uzman Richard Giragosianın şu görüşüyle aynı çizgidedir: [Gümrük Birliğinden] faydalanacak iki olgu oligarşi sistemi ve yolsuzluktur.[ix]

Bu gelişmelere rağmen, Ermeni makamları, Avrupa Birliği ile ilişkilerini ilerletmeye devam etmek istedikleri yönünde beyanatlarda bulunmuşlardır. Cumhurbaşkanı Sarkisyan, AB ile farklı yönlerde yakın işbirliği içinde olmak istediklerini belirtmiştir: Ortaklarımızın, bunu (AEB üyeliğimizi) hiçbir zaman AB ile diyaloğumuza karşı düşürmeyeceğimizi bilmelerini isteriz. [AB ile diyalogumuz] devam eden demokratik reform sürecimizin temelini oluşturan ortak mirasımız ve örtüşen çıkarlarımız gereğince devam edecektir.

Bu ifadelere cevaben, AB yetkilileri, Ermenistanın Moskova liderliğindeki blok yönündeki tercihinin, AB ile bir serbest ticaret anlaşması yapması olasılığını devre dışı bıraktığını belirtmiştir. ABnin Ermenistanla bir çeşit ilişki yürüteceğini; ancak bunun daha önce yürüttükleri ilişkiden farklı eklemiştir. Esasen, bir ülkenin aynı anda iki organizasyonda da yer alamayacağı bilinen bir gerçektir; çünkü her bir organizasyon da farklı tarife koşulları içerdiğinden birbiriyle bağdaşmamaktadır. Bu yüzden, Ermenistanın aynı anda iki organizasyonda da bulunması teknik olarak mümkün değildir.

Uluslararası çevrelerce Ermenistanın, Rusya ile daha yakın ilişkileri nedeniyle AB ile sınırlı bir ilişkiye sahip olacağı düşünülürken, son gelişmeler sürpriz nitelikte olmuştur. Basında yer alan haberlere göre, Ermenistan bugünlerde gözden geçirilmiş bir AB Ortaklık Anlaşmasını imzalamaktan söz etmektedir [x] Ermeni makamları, Ermenistanın AB ile işbirliğinin resmileştirilmesi için yeni adımların atıldığını belirtmektedir. Aynı şekilde, görülen odur ki, AB, Ermenistan ile ilişkisi konusunda vermiş olduğu sözü maddi olarak tutmakta kararlıdır. Zira, Kasım ayında AB, 2017ye kadar Ermenistana özellikle yargı alanında reformlarda bulunması için 170 milyon avroluk yardım yapacağını açıklamıştır.[xi]

Bunun yanı sıra, Ocak ayında, tarım, yolsuzlukla mücadele ve devlet memurluğu alanlarındaki reform projeleri için 77.5 milyon avroluk yardım yapmıştır.

Ermenistan, bir taraftan Rusya ile güvenliğe dayalı olan ilişkisini tehlikeye atmak istemezken, diğer taraftan AB tarafından teklif edilen ekonomik imkanları kaçırmak istemiyor olabilir. Dahası, öyle görülüyor ki, AB, her ne kadar Ermenistanı bir zamanlar Doğu Bloku olarak adlandırılan, Rusyanın etki alanına kaptırmış olsa da, onu tamamen kaybetmek istemeyecektir. Bu şekilde Rusyanın ülke üzerindeki etkisinin daha fazla olacağının farkında olan AB, Ermenistan üzerinde daha fazla havuç kullanmayı ve böylelikle ülkede demokrasi ve hukukun üstünlüğünü teşvik ederek ülke üzerindeki etkinliğini artırmayı hedeflemektedir.

Ermenistanın oynadığı ikili oyun hem Rusya hem de Batı tarafından tepkilere neden olmuştur.

İlk olarak, Rusyanın tepkisi, Ermenistan iç politikasına yansıdığı şekilde görülebilmektedir. Esasen, son günlerde Başkan Sarkisyan ve Prosperous Armenia Partisi (PAP) başkanı Gagik Tsarukyan arasında yaşanan gerginlik Rusyanın rahatsızlığını işaret etmekte yeterlidir. Sarkisyanın, Rusyaya yakınlığıyla bilinen oligark Tsarukyana karşı yaptığı saldırgan konuşmayı takiben, Tsarukyanın ülkede rejim değişikliği çağrıları yapması bu gerginlikleri daha da artırmıştır. [xii] Bunun yanı sıra, Rusyanın geçen hafta Moskovada bulunan Başbakan Hovik Abrahamyan ve heyetine karşı aldığı tutum da Rusyanın tavrını yansıtmaktadır. Avrasya Hükümetlerarası Konseyi toplantısı vesilesiyle şehirde bulunan Abrahamyan doğalgaz fiyatlarında indirim alabilmek için Rus makamlarıyla görüşmeyi umut ediyordu. Diplomatik protokollere göre, resmi bir ziyarette bulunan bir Başbakan mevkidaşı tarafından kabul edilir. Umduğunun tersine hiçbir makamla görüşemeyen Abrahamyanın Moskova ziyareti tam bir fiyasko olmuştur. Son zamanlarda cereyan eden bu iki durum da Rusyanın Sarkisyanın ikili oyununa karşılık yapmış olduğu uyarıları yansıtması yönüyle değerlendirilebilir.

İkinci olarak, Ermenistan-ABD ilişkileri de Ermenistanın AEBni tercih etme politikası ile bir ölçüde etkilenmiş görülmektedir. Her ne kadar Ermenistan-NATO ilişkileri derinleşecek gibi görünse de[xiii], görülen odur ki ABD Ermenistana yönelik ekonomik yardımını azaltmayı amaçlamaktadır. Obama yönetiminin yakın zamanda açıkladığı 2016ya ait bütçe tasarısı bunu doğrulamaktadır.[xiv] Kongre tarafından onaylanırsa, bu bütçe Ermenistana yapılan bu tür bir yardımda şimdiye kadar yapılmış olan en düşük seviyeye işaret etmektedir.

Bu, akıllara ABDnin politikasının, Ermenistanın seçimine bir tepki ve bunların Doğu ve Batı arasında yaşanan gerginliğinin bir parçası olup olmadığı sorusunu getirmektedir. ABD

yönetimi, ekonomisi Batının uyguladığı yaptırımların tehdidi altında olan Rusyanın Ermenistanı bir çıkış kapısı olarak kullanacağı görüşünde olabilir. Ermenistana ulaşan her türlü ekonomik yardımın Rusyaya ulaşacağı düşüncesi ABDnin ekonomik yardımı azaltma fikrinin ardındaki sebep olabilir.

* *Bu yazının İngilizcesine şu linkten ulaşılabilirsiniz: http://www.avim.org.tr/analiz/en/ARMENIA%E2%80%99S-CHOICE:-EAST-OR-WEST-/3907*

** *Fotoğraf: AFP*

[i] Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) 1 Ocak 2015te dört kurucu üye (Rusya, Belarus, Kazakistan ve Ermenistan) tarafından kurulmuştur. Rusyaın liderliğindeki blok, bölgedeki ülkeler arasında işbirliğini artırmayı amaçlamaktadır. AEB malların, sermayenin ve kişilerin serbest dolaşımı, ortak bir para birimi ve ülkelerüstü kurumlara sahip olmayı öngörmektedir.

[ii] Bu değişimin ilk işareti Cumhurbaşkanı Sarkisyanın Eylül 2013te Putinle görüşmesinden sonra Ermenistanın AB ile görüşmelerine son vereceği ve Gümrük Birliğine katılacağı yönünde açıklaması olmuştur.

[iii] Armenia Joins Russian-led Eurasian Economic Union, The Moscow Times, 2 January 2015.

[iv] Azeri-Russian Arms Trade $4 Billion Amid Tension With Armenia, Bloomberg Business, 13 August 2013.

[v] EP committee chair in Vilnius calls Russias Actions against Armenia Blackmail, Baltic News Service, 5 September 2013.

[vi] Richard Giragosian: Europes door closed, but not locked, Public Radio of Armenia, 6 September 2013.

[vii] Armenias Eurasian Deal: Sell-Out or Fair Trade?, IWPR, 27 October 2014.

[viii] Armenias U-turn toward Customs Union Weakened Prospects for Democracy, Europea, 6 September 2013.

[ix] Richard Giragosian: Europes door closed, but not locked, Public Radio of Armenia, 6 September 2013.

[x] Armenia: Yerevan Mending Fences with EU, EurasiaNet, 9 February 2015.

[xi] Armenia: Yerevan Mending Fences with EU, EurasiaNet, 9 February 2015.

[xii] Hükümetin yeni vergi yasasına karşı düzenlenen protestolarda önemli bir rol oynayan Artak Khachatryan adındaki bir activist 7 Şubat tarihinde 3 maskeli adam tarafından kaçırılmış ve dövülmüştür. Tsarukyanın başkanı olduğu Prosperous Armenia Partisi (PAP) hükümeti suçlamış ve kamuoyunu protestolara çağırmıştır. Bu da Cumhurbaşkanı Sarkisyan ve Tsarukyan arasında daha büyük bir gerginliğe sebep olmuştur.

[xiii] NATO Genel Sekreteri Özel Temsilcisinin Ocak ayında Cumhurbaşkanı SarkisyanI ziyareti ve Dışişleri Bakan Yardımcısının Şubat ayında BrüksellI ziyareti sırasında taraflar aralarındaki siyasi diyalog ve işbirliğini derinleştirmek istediklerini vurgulamışlardır.

[xiv] Obama Budget Calls for Record Low Level of Aid to Armenia, Azbarez Armenian News, 3 February 2015.

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: Apakan, Hande. 2026. "ERMENİSTAN'IN SEÇİMİ: DOĞU YA DA BATI." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2015 / 6. Şubat 22. Erişim Kasım 22, 2026. https://www.avim.org.tr/public/index.php/tr/Analiz/ERMENISTAN-IN-SECIMI-DOGU-YA-DA-BATI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır